

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Ужгородського університету

Серія

ІСТОРІЯ

Випуск 25

2010

РЕЦЕНЗІЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Pavel Marek, Volodymyr Bureha. *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953: Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008. - 532 s.

Наприкінці 2008 року в м. Брно побачила світ ґрунтовна праця чеського історика, професора кафедри історії філософського факультету університету ім. Палацького в м. Оломоуц Павела Марєка та українського історика, викладача Київської духовної академії Володимира Бурєги — «Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953: Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi». Названі дослідники вже добре відомі в чеській, українській та російській історіографії.

П. Марєк у 1990-2000-их рр. опублікував цілий ряд досліджень, присвячених церковній історії Чехії та Словаччини. Багато уваги чеський науковець приділив історії чеського католицизму, проблемі розколу серед католиків Чехії та Моравії у першій половині ХХ ст. Він є автором 18 окремих видань, в тому числі «Politicko-organizační aktivity českých středních vrstev v letech 1918-1938. Olomouc, UP 1996. - 219 s.», «Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí. Třebíč, Arca JiMfa 1998. - 471 s.», «Český katolicismus 1890-1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století. Olomouc 2003. - 649 s.», «Pravoslavní v Československu v letech 1918-1942. Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku. Brno, L. Marek 2004. - 424 s.».

В. Бурєга у 2004 р. захистив дисертацію на ступінь кандидата богословських наук на тему «Православная Церковь в Чешских землях в 1918-1938 гг.», а 2009 р. в Інституті слов'янознавства РАН кандидатську дисертацію на тему «Государство и Православная Церковь в Чехословацкой республике (1918-1938)».

Рецензентами видання виступили відомий спеціаліст з історії православ'я в Чехії та Словаччині професор, протоієрей Павел Алеш та дослідник російської еміграції в Чехословаччині Володимир Гавриньов.

Рецензована книга є першою спробою цілісно розглянути історію православної церкви в Чехії, Моравії, Словаччині та на Закарпатті з кінця ХІХ до початку 50-х рр. ХХ ст.

За структурою книга складається зі вступу та шести розділів. У першому розділі «Початки» проаналізовано передумови розвитку церковних відносин в Чехії, Моравії, Словаччині та на Закарпатті з часу християнського розколу у 1054 р. Більше уваги приділено державно-церковним відносинам у ХІХ ст., причинам від-

родження православ'я на початку ХХ ст. Наступні розділи мають під собою географічний та хронологічний принцип викладу матеріалу. Чеським землям присвячено другий розділ, Словаччині та Закарпаттю — четвертий розділ роботи. У третьому розділі розглянуто церковне життя російської еміграції в чеських землях у 1918-1938 рр. Авторами підготовлений п'ятий про православу церкву в Чехословаччині в 1945-1953 рр. Для написання цієї частини використано документи з архівів Росії, Чехії, Франції.

Розглядаючи розвиток православної церкви в ЧСР на початку 1920-их рр. автори об'єктивно оцінюють діяльність як представників сербського так і константинопольського патріархатів. У книзі наголошується, що чехословацька влада прагнула бачити в своїй країні незалежну церкву на чолі з чехом-архієреєм. Окремо досліджено адміністративну розбудову нової церковної структури, освітню та просвітницьку діяльність єпархій. Аналізуючи перебіг процесу відродження православ'я на Закарпатті та в Східній Словаччині на початку ХХ ст. дослідники констатують недосконалість тодішнього законодавства. Боротьбу греко-католиків та православних у 1920-их рр. автори визначають як «релігійну війну» (nabozenska valka) (с. 272). На їх думку, головною причиною цих конфліктів була, в першу чергу, боротьба за храми та церковне майно.

У шостому розділі, подано біографічні нариси про видатних церковних діячів: єпископа Горазда (Павлік), митрополита Досифея (Васич), архієпископа Савватія (Врабец), митрополита Єлевферія (Воронцов), архієпископа Сергія (Корольов), архієпископа Віталія (Максименко), архімандрита Андрія (Коломацького). У монографії також опубліковано кілька десятків унікальних фотографій з життя православної церкви в Чехословаччині. Значно полегшує роботу з книгою іменний покажчик.

Слід відзначити джерельну базу дослідження. Авторі опрацювали окремі фонди Архіву єпархіального управління руських церков в Західній Європі, (м. Париж); Архіву Канцелярії президента республіки, (м. Прага); Архіву Міністерства закордонних справ, (м. Прага); Архіву Уряду єпархіального управління оломоуцько-брненської єпархії православної церкви, (м. Оломоуц); Государственного архива Российской федерации, (м. Москва) та ін. На жаль, закарпат-

ські архіви не ввійшли до об'єкту евристичного аналізу названих науковців.

Монографія П.Марека та В.Буреги є цілісним, узагальнюючим виданням, що заповнить прогалину в історії православ'я. Відрадно, що авторам вдалося встановити науковий контакт та виробити спільні підходи до бачення минулого.

Наступним кроком стане видання спільного монографічного дослідження, присвяченого діяльності архієпископа Савватія (Врабець). До нового проекту долучився і автор цих рядків, що підготував розділи про діяльність названого архієрея на території Закарпаття.

Данилець Ю. В. (Ужгород)

ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УЖНУ В ОСОБАХ

М. В. Олашин. Історичний факультет Ужгородського національного університету: Бібліографічний довідник / Держ. вищий навч. заклад «Ужгородський національний університет»; Бібліогр. ред. О.Д.Закривидорога; Відп. за вип. І.О.Мандрик. – Ужгород: Гражда, 2010. – 440 с.: іл.

У 2010 році Ужгородський національний університет відзначив 65-ту річницю з часу заснування. Відзначають що дату й історики, адже студентами перших чотирьох факультетів були і такі, які бажали служити покровительці історії – музи Клію. До цієї події історики випустили у світ дві монографії, присвячені своєму рідному факультетові. Це – «Кафедра історії України УжНУ» (автори – професор Д.Данилюк та доцент В.Мищанин) й «Історичний факультет Ужгородського національного університету: Бібліографічний довідник» (автор – доцент М.Олашин). Із рецензіями на першу можна було ознайомитися, відвідавши сторінку Ужгородського національного університету в мережі Інтернет. Ми ж проаналізуємо вищеназану працю М.Олашина.

Миколу Васильовича Олашина колеги справедливо називають «Літописцем історичного факультету». Здається, він знає про факультет все і вся. Що його не спиташ про історію факультету чи кафедри, у нього завжди знайдеться готова відповідь. За роки своєї роботи в університеті Микола Васильович зібрав і величезний фотоархів, у якому відображено свята і будні історичного факультету. М.Олашин є відповідальним секретарем «Наукового вісника Ужгородського університету. Серія історія». Він опублікував ряд рецензій на наукові праці викладачів УжНУ Д.Данилюка, О.Довганича, Г.Павленка, Р.Офіцинського та ін., був одним із найактивніших упорядників першого видання, спеціально присвяченого історії історичного факультету – «Під покровительством музи Клію: Історичному факультету Ужгородського національного університету – 60 років» (Ужгород, 2005). У 2007 р. побачила світ робота М.Олашина «Історичний факультет Ужгородського національного університету (1945-2007): Короткий історичний нарис та додаткові матеріали», де зібрано найповнішу інформацію про здобутки історичного факультету за вказаний період у навчально-методичній та науково-дослідній роботі, проаналізовано міжнародні зв'язки, громадське життя факультету,

окреслено пріоритети і перспективи розвитку. На особливу увагу заслуговують «Додатки» – зібрані, складені і скрупульозно проаналізовані автором матеріали, що містять цікаву інформацію про факультет. Це – «Студенти історичного факультету, які одержали диплом з відзнакою», «Декани історичного факультету», «Список професорсько-викладацького складу історичного факультету (1946-2007)», «Кафедра...» (міститься інформація про дев'ять кафедр, які існували, або існують на факультеті), «Ветерани історичного факультету», «Списки авторефератів дисертацій, захищених викладачами та випускниками історичного факультету УжНУ на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора наук», «Випускники історичного факультету, удостоєні почесних звань».

Структура рецензованого нами дослідження трохи різниться від вищезгаданих видань. Спільним можемо назвати хіба що вступ до монографії та «Додатки». У вступі «Історичний факультет Ужгородського національного університету: здобутки, пріоритети, перспективи» на понад сорока сторінках М.Олашин висвітлює багатогранну історію факультету, вказує на організацію, розбудову та структуру факультету.

Основна частина довідника поділяється на такі розділи: «Декани», «Кафедри історичного факультету», «Кафедра політології», «Кафедра філософії». Тут поміщено біобібліографічні статті про усіх викладачів з моменту його створення, а також наведено відомості про професорсько-викладацький склад кафедр політології та філософії в період їх входження до структури істфаку УжНУ. Прізвища викладачів подаються у алфавітному порядку. Проте, за словами М.Олашина, не вдалося відшукати відомості про окремих викладачів факультету, а тому автор надіється, що отримані відомості буде включено до наступного перевидання цієї книги. У розділі «Навчально-допоміжний персонал» подаються короткі відомості про працівників деканату, старших лаборантів і лаборантів.